

Ilkka Mäkinen

Informaatiotutkimus-lehti 25 vuotta:

Suomalaisen informaatiotutkimuksen kehityspiirteitä ja menestyksen taustatekijöitä

Ilkka Mäkinen: Suomalaisen informaatiotutkimuksen kehityspiirteitä ja menestyksen taustatekijöitä [Features in the development of the Finnish research in Information Studies and some factors explaining its success]. *Informaatiotutkimus* 26(2), p. 34-47.

The article describes and analyzes the development of the Finnish research in library and information science (now: Information Studies) into its present position of high qualitative and quantitative level (in relation to the size of the research community). A number of factors that may explain the success of the Finnish research are presented: 1) the early academic context, i.e., the establishment of the chair in LIS at the University of Tampere in 1971; 2) the new conception of LIS that emerged in Finland in the early 1980s shifting the attention from institutions into users and actions; 3) internationalization of research including publishing in peer reviewed journals, participating in international conferences, inviting foreign top-researchers into Finland, and organizing international conferences that have become institutionalized (CoLIS and ISIC), and 4) the selection of priority areas for the research effort combined with the concentration of research and doctoral education in research groups. A number of pioneers of the Finnish Information Studies are presented, e.g., Marjatta Okko, Kalervo Järvelin and Pertti Vakkari.

Address: Ilkka Mäkinen, University of Tampere, Department of Information Studies, FI-33014 University of Tampere, Finland. Email ilkka.makinen@uta.fi

Johdanto

Hahmottelen tässä artikkelissa suomalaisen informaatiotutkimuksen kehityksen pääpiirteitä ja etsin tekijöitä, jotka selittäisivät sen menestystä akateemisena oppiaineena ja tutkimusalana. Tavoitteena on löytää päätekijöitä sekä temaattisessa että inhimillisessä mielessä. Aiheen laajuuden takia on ymmärrettävää, että tuloksena väistämättä on enemmän valikoivia näkökulmia aiheeseen kuin suomalaisen informaatiotutkimuksen koko historia. Olisi kokonaan toisen vaatavuustason yritys tehdä jatko-osa Pertti Vakkarin 1985 julkaisemalle artikkelille ”Historia literariasta kirjastotieteeksi ja informatiikaksi” (Vakkari 1985).

Lisäksi on otettava huomioon, että tässä artikkelissa asioita tarkastellaan tamperelaisesta

horisontista. Se ei ole suuri ongelma, koska ne vaiheet, jotka tulevat tarkastelun kohteeksi, sattuivat vuosille, jolloin Tampereen laitos oli joko ainoana olemassa tai ainakin vielä selvässä esikuva-asemassa. Mikä tilanne on ollut myöhemmin tai nyt, on eri asia.

Katsaukseni ei myöskään pyri mainitsemaan kaikkia informaatiotutkimuksen kehitykseen vaikuttaneita henkilöitä, joten jonkin nimen puuttuminen tekstistä ei ole arvo-arvostelma. Kirjoituksellani on kaksi taustatekstiä. Ensimmäinen on amerikkalaiseen *Advances in Library Administration and Organization*-vuosikirjaan kirjoittamani suomalaisen informaatiotutkimuksen esittely (Mäkinen 2007) ja toinen on sen perusteella pitämäni esitelmä Informaatiotutkimus-lehden 25-vuotisjuhlaseminaarissa syksyllä 2006. Edellisestä on peräisin rautalangan vääntäminen, kun

ulkomaalaisille piti selostaa täkäläisiä olosuhteita, jälkimmäisestä esityksen puheenomaisuus. Oletan, että kaikille suomalaisillekaan alalla toimiville ja opiskeleville eivät menneet vaiheet ole itsestäänselviä, joten tietty seikkaperäisyys on tässä puolustettavissa.

Se, että *Advances in Library Administration and Organization* -vuosikirjan 25. volyyymi keskittyy esittelemään suomalaista informaatiotutkimusta — artikkelien kirjoittajina on parikymmentä suomalaista tutkijaa — on itsessään osoitus täkäläisen informaatiotutkimuksen saamasta arvostuksesta. Viime vuosilta on kertynyt monia muitakin osoituksia suomalaisen informaatiotutkimuksen kansainvälisestä menestyksestä. Norjalaisen professorin Ragnar Audunsonin (2005) sanoin: ”suhteutettuna tutkimustuotokseen ja viittauksiin suomalaisen LIS-yhteisön täytyy olla yksi maailman tehokkaimmista”. Audunson kiinnittää huomiota siihen, että Suomen kolmessa informaatiotutkimuksen laitoksessa opetushenkilöstön määrä ei nouse 20 yläpuolelle, mikä verrattuna muiden Pohjoismaiden koulutusyksiköihin on hyvin alhainen lukumäärä.

Vuonna 2004 Tampereen yliopiston tutkimusta arvioinut kansainvälinen paneeli totesi Informaatiotutkimuksen laitoksesta: ”the department has been established for a long time, has a tradition of excellence and is very highly regarded internationally as an excellent research-oriented department. It operates in a number of carefully chosen niche areas, produces a considerable amount of high quality publication and a good number of doctoral graduates” (Bulletin 2004).

Vuonna 2005 julkaistu sitaattianalyysi siitä kuinka ihmisten informaatiokäyttäytymistä käsittelevissä artikkeleissa viitataan aikaisempiin tutkimuksiin, osoitti, että suomalaisia artikkeleita oli kolme parhaan tusinan joukossa vuosina 1993–2000 (kuudessa alan edustavassa lehdessä); kaksi noista artikkeleista oli Reijo Savolaisen, kolmas Katriina Byströmin. (McKechnie *et al.* 2005).

Tuoreesta Suomen Akatemian tilaamasta bibliometrisestä analyysissä, ”Finnish Science in International Comparison: A Bibliometric Analysis”, jossa käsitellään Suomen tieteen kansainvälistä näkyvyyttä, käy ilmi, että informaatiotutkimus saa parhaat pisteet heti muutamien lääketieteen erikoisalojen jälkeen, kun tulokset suhteutetaan tiedeyhteisön kokoon (Lehvo & Nuutinen 2006, s. 38).

Muitakin osoituksia suomalaisen informaatiotutkimuksen menestyksestä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla voisi esittää, esimerkiksi sen, että informaatiotutkimus on saanut oman akatemiaprofessorin tai että usea informaatiotutkimuksessa väitellyt tutkija toimii ”kentällä” johtotehtävissä, kuten ylikirjastonhoitajina Kansalliskirjastossa ja yliopistokirjastoissa. Vaikka menestystarinoihin tulee aina suhtautua kriittisesti, ei tämän tutkimus- ja opetusalan menestystä voi kieltää. Ilman omahyväisyyttä voimme kysyä, miten tämä menestys on saavutettu raukoilla rajoillamme.

Tärkeimmät tekijät, joiden katson vaikuttaneen informaatiotutkimuksen suotuisaan kehitykseen Suomessa ja jotka samalla jäsentävät esitystäni, ovat seuraavat:

- aikainen akateeminen konteksti opetukselle ja tutkimukselle,
- uusi käsitys informaatiotutkimuksen olemuksesta 1980-luvulla,
- tutkimuksen kansainvälistyminen,
- painopistealojen valitseminen,
- innovoiva konferenssiformaattien kehittäminen.

Vaikka kyse on menestyksen historiasta, ei tietenkään pidä sulkea silmiä siltä, että kehitys ei ole ollut ennalta määrättyä, ei vaihtoehtotonta, eikä edes voi sanoa, että hylätyt vaihtoehdot olisivat tuottaneet huonomman tuloksen. Kyse on ollut suunnan etsinnästä, suuntausten syntymisestä ja keskinäisestä kamppailusta. Historian perspektiivivirheisiin kuuluu se, että hävinneet vaihtoehdot usein myös häviävät näkyvistä. Informaatiotutkimuksenkin historiassa on voittajia ja voitettuja, mutta onneksi ei jälkimmäisillä näytä menevän hassummin heilläkään. Tämän artikkelin puitteissa ei ole mahdollista täysin tehdä oikeutta syrjään jääneille vaihtoehdoille, mutta niiden olemassaolo pyritään pitämään mielessä.

En myöskään vähättele jääviysongelmaani, koska olen Tampereen laitoksen kasvatti, siellä työtä tehnyt ja päätöksiin osallistunut. Lisäksi tunnen henkilökohtaisesti monet keskeiset henkilöt, joita tekstissä mainitaan. Olen kuitenkin pyrkinyt tasapuolisuuteen, mutta luonnollisesti tietoisena lähtökohdistani.

K&I-professorin perustamisen taustaa

Suomalainen kirjasto- ja informaatioalan koulutus oli 1970-luvun alkuun suuresti muiden

Pohjoismaiden vastaavien järjestelyjen kaltaista. Kaikissa Pohjoismaissa koulutus oli järjestetty akateemisen tason alapuolelle. Tanskassa ja Ruotsissa oli erilliset kirjastokoulut, jotka vastasivat nykyistä ammattikorkeakoulutasoa. Norjassa ja Suomessa koulutusta annettiin samantapaisen monialaisen korkeakoulun opetuslinjana, Suomessa Yhteiskunnallisen korkeakoulun (sittemmin Tampereen yliopisto) opetusjaostossa. Sekä opetus että tutkimus olivat tiukasti instituutiokeskeistä ja seurasivat ammatillisia intressejä eikä niillä tavoiteltu akateemista tasoa. 1970-luvun alussa Suomi kuitenkin lähti omille teilleen nostamalla alan koulutuksen ja tutkimuksen yliopistotasolle.

Siitä lähtien suomalainen alan koulutus ja tutkimus alkoivat muistuttaa enemmän amerikkalaista kuin pohjoismaista. Tämä tilanne jatkui kolmisenkymmentä vuotta kunnes muissa Pohjoismaissa alettiin muuttaa koulutus- ja tutkimusjärjestelmää yliopistotasoiseksi. Toisaalta myös USA:ssa tilanne on muuttunut: siellä ei juurikaan ole informaatiotutkimuksen koulutuslaitoksia, joissa annettaisiin sekä kandidaatin- että maisterintasoista koulutusta, vaan vallitsevana on maisterintason koulutus, johon tullaan muualla suoritetun BA-tutkinnon jälkeen. Joka tapauksessa uudistustyö, joka Suomessa alettiin perustamalla kirjastotieteen ja informatiikan professuuri Tampereen yliopistoon 1971, Åbo Akademiin 1982 ja Oulun yliopistoon 1988, on huomattava tekijä suomalaisen informaatiotutkimuksen suotuisan kehityksen taustalla.

Professuurin perustaminen Tampereella oli seurausta sekä kasvaneesta korkeakoulutuksen saaneen työvoiman kysynnästä yleisissä kirjastoissa, jotka olivat nopeassa kasvuvaiheessa vuosikymmen aiemmin säädetyn kirjastolain seurauksena, että uudenlaisista koulutus- ja tutkimustarpeista tieteellisten ja teknisten informaatiopalvelujen piirissä. On todennäköistä, että ilman informaatiopalvelujen saamaa taustatukea elinkeinoelämässä, politiikassa ja yliopistomaailmassa, professuuria ei olisi saatu niin aikaisin eikä siinä muodossa kuin se syntyi. Informaatiopalvelujen oli helppo nähdä kuuluvan samaan yhteyteen kuin automaattinen tietojenkäsittely, joka oli tekemässä läpimurtoa sekä elinkeinoelämässä että kirjastoissa.

Kirjastotieteen ja informatiikan professuurin perustaminen tapahtui ajanjaksona, jolloin Suomen tiede- ja korkeakoulumaailmassa oli meneillään voimakas määrällinen ja laadullinen kasvu.

Uusia yliopistoja ja korkeakouluja perustettiin ja vanhat kasvoivat nopeasti. Tutkimuksen rahoitusjärjestelmä koki suuria muutoksia ja uusia voimavaroja kanavoitiin tieteelliseen tutkimukseen, mutta toisaalta voimavaroista oli kilpailtava. Kilpailua käytiin sekä uudelleen organisoidun Suomen Akatemian tarjoamista resursseista että opetusministeriön kontrollissa olevista virkamäärärahoista, jotka tuolloin oli vielä yksittäin saatava valtion budjettiin. Uusien virkojen perustaminen oli mitä suurimmassa määrin poliittinen prosessi sekä korkeakoulujen sisällä, opetusministeriössä että eduskunnassa. Jo se, että Tampereen yliopisto ja sen Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta esittivät kirjastotieteen ja informatiikan professuurin perustamista, oli seurausta neuvotteluista.

Oli luonnollisesti myönteistä yliopistolle ja tiedekunnalle saada uusia lupaavia koulutusaloja, professuureja ja muita virkoja, mutta kysymykseksi jää se, miksi päädyttiin juuri kirjastotieteeseen ja informatiikkaan. Aluksi esitettiin kirjastotieteen professuuria humanistiseen tiedekuntaan, mutta se ei mennyt läpi. Sen sijaan esitys kirjastotieteen ja informatiikan professuurin perustamisesta yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan oli menestyksenkäs. Voi olla, että termi ”informatiikka” toi kokonaisuuteen jännittävää uutuuden tuntua. Oili Kokkonen, silloinen kirjasto-opin lehtori, arvelee, että ratkaisevan tuen antoi tiedekunnan dekaani, politiikan tutkimuksen professori Pertti Pesonen, joka Amerikassa oli tutustunut kirjastojen ja informaatiopalvelujen uusiin menetelmiin sekä alan opetukseen akateemisena oppiaineena. (Kokkonen 1988, Iivonen 1986, Okko 1986.)

Kun professuuri ja laitos sitten olivat tiedekunnassa, opettajien piti elää ensi sijassa akateemisen maailman pelisääntöjen eikä ammatillisen intressien mukaan eli opetuksen piti perustua tutkimukselle. Akateemisessa maailmassa alan ja sen edustajien menestys punnitaan erityisesti tutkimuksen tulosten, akateemisten meriittien mukaan. Käytännössä kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen elämä ei ollut tutkimuksen suhteen näin ihanteellista, vaan ongelmana oli aluksi alan valtava suosio opettajakunnan määrään nähden (Tammekann 1987). Sellaisissa olosuhteissa ei voinut syntyä pitkäjänteistä tutkimusta nopeasti.

Oppialan kehityksen kannalta ratkaiseva edellytys täytyi, kun ensimmäinen kirjastotieteen ja informatiikan professuuri saatiin täytettyä monen vuoden hakuprosessin jälkeen. Hakuprosessi

pitkittyi pätevien hakijoiden puutteen takia. Nimitysratkaisu sinänsä oli shokki kirjastotieteen ja informatiikan opiskelijoille ja osalle henkilökuntaa. He olivat kannattaneet hävinnyttä ehdokasta, Pertti Tiihosta, joka itse asiassa oli professuurin alaan nähden pätevämpi. Hän oli kirjoittanut väitöskirjansa (1972) yleisten kirjastojen käytöstä ja tutkinut muutenkin yleisiä kirjastoja käyttöä monipuolisessa sosiologisessa viitekehyksessä (mm. Tiihonen 1969, Tiihonen 1974 ja Tiihonen 1976). Informaatioalan koulutuksensa USA:ssa saanut Marjatta Okko (1925-1995), joka nimitettiin professoriksi, oli geologian tohtori eikä hänellä ollut juurikaan tutkimusjulkaisuja kirjastotieteen ja informatiikan alalta. Sen sijaan hänellä oli takanaan vahva ura informaatiopalvelujen käytännön työssä sekä yhdistystoiminnassa ja hän oli osallistunut merkittävällä panoksella informaattikkojen koulutuksen kehittämiseen mm. toimittamalla ja osin kirjoittamalla alan ensimmäisen oppikirjan (Tieteellinen ja teknillinen informaatio 1968).

Nimityspäätöksessä 1977 presidentti Urho Kekkonen poikkesi yliopiston esittämästä ehdokasjärjestyksestä, jossa Tiihonen oli ensimmäisenä, Okko toisena. Ratkaisun taustalla oli ankaraa lobbausta, joka juontui sekä kirjasto- ja informaatioalan ammatillisesta jaosta tieteellistekniseen ja yleisten kirjastojen sektoreihin että tiede- ja yleispoliittisesta tilanteesta. Käytännön ammattilaista, joka oli luonut uransa tieteellisten ja teknillisten informaatiopalvelujen parissa, pidettiin parempana kuin täysiveristä akateemista sosiologia. Ratkaisu sopi myös tiedemaailmassa aktivoituneiden oikeistolaisävyyisten piirien piirustuksiin. Vaikka kumpikaan professuurin kilpakumppaneista ei ollut poliittisesti aktiivi, sittenkin vasemmistolaisesti ajattelevat kannattivat yleisesti Tiihosta ja porvarillisesti ajattelevat Okkoa. (Virantäyttöön liittyneistä poliittisista seikoista ks. Mäkinen 2002.)

Okon nimittäminen oli vaikea pala nieltäväksi osalle laitoksen henkilökuntaa ja merkittävälle osalle opiskelijoista, joiden keskuudessa vasemmistolaiset sympatiat olivat yleisiä, osaksi melko äärimmäisessä muodossakin. Pelättiin myös, että Okon mukana laitoksen opetuksen ja tutkimuksen painopiste siirtyisi liian selvästi tieteellisten kirjastojen ja informaatiopalvelujen puolelle. Vuosia Okon nimityksen jälkeen laitoksella roihusi sitkeitä paradigmatiritoja ja ne kytivät vielä hänen eläkkeelle menonsa jälkeenkin, mutta

silti on paradoksaalisesti niin, että juuri Marjatta Okko avasi uuden aikakauden suomalaisessa informaatiotutkimuksessa (siltoin siis vielä kirjastotiede ja informatiikka).

1970- ja 1980-luvuilla käytettiin paljon energiaa oppialan kaksijakoisen luonteen pohtimiseen: muodostivatko kirjastotiede ja informatiikka kaksi erillistä tiedettä vai jakamattoman yhtenäistieteen? Okko itse ponnisteli vakavasti hälventääkseen pelot, että hän laiminlöisi yleisiä kirjastoja ja niiden tutkimusta. Erityisen vivahteen tieteen olemuksesta käytävään keskusteluun antoi se, että käsitys kirjastotieteestä ja informatiikasta oli erilainen läntisissä markkinatalousmaissa ja Neuvostoliiton johtamissa sosialistisissa maissa. Vaikka Suomi oli selvästi läntinen maa, monet suomalaiset tutkijat halusivat osoittaa edes kohteliaista kiinnostusta Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa kehiteltyihin teoriarakennelmiin. Osa tutkijoista oli tietenkin myös poliittisesti vasemmistolaisia. Tieteellistä tutkimusta koskevat marxilaiset ja antipositivistiset näkemykset olivat yleisiä suomalaisissa tutkijapiireissä 1970- ja 1980-luvuilla. Kirjastotiede ja yleisten kirjastojen käytännön järjestelyt Neuvostoliitossa olivat kuitenkin toivottoman dogmaattista poliittista marxismileninismiä ja hyvin harvat saattoivat pitää kirjastoalan neuvostotutkimusta minkäänlaisena mallina suomalaiselle tutkimukselle. Informatiikan tutkimuksen puolella puoluepolitiikan vaikutus Neuvostoliitossakaan ei ollut yhtä läpitukenveaa. Tämän neuvostoliittolaisen kirjastotieteen ja informatiikan syvän dikotomian pohjalta oli mahdotonta rakentaa sellaista yhtenäistiedettä, joka Suomessa muodostui tavoitteeksi. Tämän ja muun luonnollisen yhteenkuuluvuuden vuoksi malleja oli haettava lännestä. (Mäkinen 2002.)

Tutkimuksen alku

Professori Okko työskenteli ankarasti ja menestyksellisesti hankkiakseen voimavaroja Kirjastotieteen ja informatiikan laitokselle. Uusia opetus- ja tutkimusvirkoja perustettiin ja tutkimusprojektit saivat rahoitusta. Hänen vuosinaan laitokselle saatiin kaksi apulaisprofessorin ja yksi assistentin virka (Okko 1989). Sitä ennen laitoksella oli, professorin ohella, neljä lehtorin virkaa.

Pertti Vakkarin (1986, 103-104) mukaan suomalainen kirjastotieteen ja informatiikan

utkimus jätti nollapisteen taakseen vuonna 1977, kun ensimmäinen ylempi opinnäyte, Mariam Ginmanin lisensiaatintyö, hyväksyttiin laitoksella. Myöhemmin Åbo Akademin ensimmäisenä kirjastotieteen ja informatiikan professorina toimineen Ginmanin lisensiaatintyö oli bibliometrinen analyysi alkaalisen massan tuotantoa käsittelevästä kirjallisuudesta (Ginman 1977), siis esimerkki oppialan vahvasta bibliometrisestä tutkimusperinteestä. Tämä pääskynen ei kuitenkaan vielä tehnyt kesää, sillä varsinainen tutkimuksen lähtölaulus tapahtui vasta 1980-luvun alkupuolella, jolloin tarkastettiin ensimmäiset laitoksella tuotetut väitöskirjat. Jälleen ensimmäisenä oli Mariam Ginman, jonka journalistien tiedonhankintaa käsittelevä väitöskirja hyväksyttiin 1983 (Ginman 1983). Samana vuonna tuli myös Pertti Vakkarin lukemista yleisten kirjastojen kontekstissa tarkasteleva väitöskirja (Vakkari 1983).

Marjatta Okon virkakauden varhaisina vuosina toteutettiin joitakin innovaatioita, joilla on ollut käänteentekevä merkitys alan tutkimusperustan luomisessa. Ne eivät tietenkään olleet pelkästään hänen ansiotaan, vaan yhtä paljon seurausta opiskelijoiden, laitoksen nuoremman henkilökunnan ja muiden tutkimuksesta kiinnostuneiden ideoista ja keskusteluista. Oli kuitenkin tärkeätä, että Okko otti innokkaasti vastaan haasteen ja tuki aloitteita. Näitä aloitteita olivat mm. kansallisen tieteellisen seuran, Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen (nykyään Informaatiotutkimuksen yhdistys), perustaminen 1979 ja kotimaisilla kielillä julkaistavan tieteellisen aikakauslehden, Kirjastotieteen ja informatiikan (nykyään Informaatiotutkimus), aloittaminen 1981. Okosta tuli yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja ja lehden ensimmäinen päätoimittaja. Tieteellisen seuran ja aikakauslehden merkitystä Suomen informaatiotutkimuksen alkutaipaleen perusfoorumina ei voi yliarvioida.

Uusi käsitys tieteenalan luonteesta

Vaikka otettaisiin huomioon vahvasti vaikuttaneet yleiset historialliset ja rakenteelliset tekijät sekä edelläkuvatut tieteenalan yhteiset aloitteet, jotka loivat pohjaa informaatiotutkimuksen kehitykselle, ei silti voida sivuuttaa sitä tosiseikkaa, että suomalaisen informaatiotutkimuksen menestykselle on ollut tärkeää parin keskeisen

yksilön vaikutus ja heidän vuorovaikutuksensa ympäristönsä kanssa eri tasoilla.

Kalervo Järvelin ja Pertti Vakkari olivat työskennelleet Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksella ennen Okon nimitystä ja he molemmat kuuluivat niihin, jotka pitivät Tiihosta pätevämpänä, mutta kun Okko sitten loppujen lopuksi valittiin ja hän aloitti työnsä laitoksella, he alkoivat pian tehdä hänen kanssaan yhteistyötä. Järvelin ja Vakkari, jotka olivat aloittaneet opiskelunsa samana vuonna 1972, muodostivat jo varhain innovatiivisen työparin, joka on vuosikymmenien mittaan tuottanut monia tärkeitä tieteellisiä ja organisatorisia ideoita, vaikka heidän tutkimukselliset profiilinsa ovat erilaiset. Järvelin tunnetaan nykyään ennen kaikkea tiedonhaun tutkimuksestaan, kun taas Vakkarin tutkimusprofiili on kehittynyt lukemista ja käyttötutkimuksista tieteenalan historiaan ja vuorovaikutteisen tiedonhaun ja hankinnan tutkimuksen suuntaan. Kuitenkin koko ajan heillä on ollut yhteinen kiinnostuksen kohde, jonka piirissä he ovat tehneet käänteentekeviä avauksia, nimittäin tiedon tarpeiden, hankinnan ja käytön tutkimus. Tällä alalla he ovat kehittäneet joitakin teoreettisia ideoita, joilla yhä on syvälinen vaikutus sekä Suomessa että kansainvälisesti. He jopa ennakoivat informaatiotutkimuksen teoreettista ja paradigmaattista muutosta, joka seurasi Dervinin ja Nilanin (1986) tunnettua katsausartikkelia.

Monet Järvelinin ja Vakkarin puheenvuorot ovat saaneet manifestin luonteen. Jo yhdessä ensimmäisistä yhteisistä julkaisuistaan, *Tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tutkimisesta* (1981), he viitoittivat tulevaa työtään informaatiotutkimuksen tutkimuskohteen määrittelyssä vapauttaen sen suorasta riippuvuudesta kirjastoihin instituutiona. Kahdesta erillisistä artikkelista koostuvan julkaisun loppuun he liittivät julistuksenomaisen luvun ”Laajempaan lähestymistapaan tiedontarve- ja tiedonhankintatutkimuksissa”, jossa he muotoilivat uutta lähestymistapaa, monella tapaa yhä elävää.

Järvelinin ja Vakkarin (1981) mukaan ”tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tutkimisessa on usein päällimmäisenä ollut pragmaattinen motiivi saada tietoa eri tietopalvelujärjestelmien kehittämiseksi”, mutta se ”ei ole johtanut kovinkaan mittavaan tieteelliseen edistymiseen”. Jotta tutkimuksessa voisi tapahtua edistystä, ”tutkimuksen tavoitteet on

asetettava tietyn kanava- tai palvelujoukon rajojen yli” ja tällöin ei lähtökohdaksi voida ”ottaa joitakin tiettyä tehtävää toteuttavia instituutioita ja niiden kehittämisedellytyksiä, vaan se inhimillinen toiminta, joka on näiden instituutioiden hyväksikäytön perusta”. Uutena ja hedelmällisenä näkökulmana Järvelin ja Vakkari ehdottivat ”tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tutkimista tiedontarpeiden ja kirjastonkäyttäjien näkökulmasta”. Myöhemmin tiedonhankinnan tutkimuksessa yleisesti omaksutun näkemyksen mukaisesti he olivat sitä mieltä, että ”tutkimuksen tulee lähteä liikkeelle inhimillisistä toimintakoko naisuuksista, esimerkiksi työstä. Tiedontarvetta, hankintaa ja käyttöä on tutkittava niin kuin se kussakin toimintakokonaisuudessa ilmenee.” Johdonmukaisesti uudesta näkökulmasta seurasi se, että kirjastot ja informaatiopalvelulaitokset tuli ”tutkimustarkoituksia varten sijoittaa” niille kuuluvaan asemaan eli keinoiksi ”pitkässä toimintojen ketjussa tiedontarpeen tyydyttämiseksi tietoa hankkimalla”. Mikään kanava tai ”palvelu ei ole a priori ensisijainen”. Järvelin ja Vakkari päättivät manifestinsa loppupöytäkirjalla:

“Kirjastotiede ja informatiikka ei voi mielestämme rajoittua pelkästään kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksen tutkimukseksi. Tiedonhankinnan ja tiedontarpeiden tutkiminen jo sinänsä edellyttää laajempaa lähestymistapaa. Muussa tapauksessa ei saada mielekästä kuvaa siitä, mikä laitoksen toimintaa ja käyttöön vaikuttaa. Yleisemmin tämä merkittäisi sitä, ettei voitaisi muodostaa mitään selvää käsitystä niistä yleisemmistä ilmiöistä, jotka tiedontarpeita ja tiedonhankintaa virittävät. Päästäessä käsittelemään näitä tekijöitä laitoskeskeinen raja-alue lohkaisee pois tällaisen tutkimuksen asiaankuulumattomana. Mikäli kirjastotiede ja informatiikka käsitettäisiin vain kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksia tutkivaksi toiminnaksi, olisi kyseessä tekniluonteinen taito-oppa näiden laitosten hoidosta. Tällaisenaankin se olisi vajavainen, koska se ei pysty antamaan riittäviä välineitä kyseisten laitosten toiminnan kehittämiseen. On tarpeen tietoisesti poiketa kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksen rajoista ja laajentaa kysymyksenasetteluja myös niiden ulkopuolelle.” (Järvelin ja Vakkari 1981, s. 125-127.)

On selvää, etteivät Järvelin ja Vakkari tempaisheet uutta konseptiä tyhjältä, vaan heidän näkökulman vaihdoksensa oli seurausta laajasta kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden lukemisesta. Useat heidän lähteensä olivat

saksankielisiä (tekijöinä mm. Wersig, Kunz ja Rittel), mikä nykyisessä informaatiotutkimuksessa on harvinaista. Kansainvälisistä vaikutteista huolimatta heidän näkemyksensä oli omintakeinen, rohkea ja haastava, vaikeasti nieltävä annos marxilaisesti orientoituneelle ja kyselemättömän instituutiokeskeiselle suomalaiselle kirjastotieteen ja informatiikan tutkimusyhteisölle. Kuten he sanoivat, heidän lähestymistapansa edellytti ”tutkimustarkoituksessa” tietoista poikkeamista kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksen rajoista, eroamista aiemmasta paradigmatista, ja siten se oli helppo ymmärtää selän kääntämiseksi ammatillisella kentällä. Kyse oli suureksi osaksi heidän kirjoituksensa väärintulkinnasta, joskin kärkevä sanointu saattoi olla osatekijänä. Joka tapauksessa puheenvuoro ja kaksikon myöhemmät kirjoitukset synnyttivät kotimaista vastustusta, joka on tasaantunut vasta vuosien myötä. Alkuvaiheessa keskustelu oli kiivasta ja voi olla, että kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen ja koulutuksen sijainti tukevasti yliopistotasolla pelasti uudet ideat joutumasta suoraviivaisten ammatillisten intressien murskaamiksi. Järvelin ja Vakkari muotoilivat teoreettiset näkökohtansa osana akateemista keskustelua ja siten ne on ymmärretty akateemisessa maailmassa, ei vähiten kansainvälisesti. Toisaalta ei voi sanoa, että ne jotka olivat heidän kanssaan eri mieltä, olisivat vähemmän arvostaneet tutkimuksen tieteellistä luonnetta, heillä vain oli toisenlainen kirjastotieteen ja informatiikan konseptio.

Järvelin ja Vakkari jatkoivat Kirjastotiede ja informatiikka-lehden palstoilla ideoidensa kehittelyä. 1982 he jälleen painottivat, että koska kirjasto- ja informaatiopalveluilla ei ole mitään a priori -arvoa, niiden tutkimuksen ja kehittämisen perustaa täytyy etsiä niistä tehtävistä, joita ne palvelevat (Järvelin ja Vakkari 1982). Monet muutkin heidän esittämänsä teoreettiset näkemykset ovat vaikuttaneet myöhempään tutkimukseen pitkän aikaa alkuperäisen julkaisemisensa jälkeen. Vakkari esitti 1987 kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnan erityispiirteitä etsivässä artikkelissaan myöhemmin monasti toistetun ajatuksen ”käyttöönsoaattamis- ja kytkentäfunktioista” (Vakkari 1987b). Samana vuonna Järvelin puolestaan julkaisi artikkelin ”Kaksi yksinkertaista jäsenystä tiedonhankinnan tutkimista varten” (Järvelin 1987), johon on viitattu vielä vuosikymmeniä myöhemmin tutkittaessa tehtäväperustaista tiedonhankintaa (esim. Byström 1999, 44-45).

Kypsan näkemystensä synteisiin tieteenalan luonteesta Järvelin ja Vakkari julkaisivat 1988 artikkelissaan ”Kirjastotiede ja informatiikka — tiedonhankinnan tiede”. He tarkastelivat tutkimuskohteen kannalta kiinnostavia olioita, ilmiöitä, toimintoja ja peruskäsitteitä, ja tulivat siihen tulokseen, että niiden ”tarkasteluun tarjoaa yhtenäistävän näkökulman *tiedon hankinnan näkökulma*”, jolla he tarkoittivat ”huomion kiinnittämistä toisaalta siihen, miten dokumenttien ja sanomien vastaanottajat tarvitsemansa dokumentit ja sanomat saavat, ja toisaalta siihen, miten dokumenttien ja sanomien tuottajat saavat niille vastaanottajia”. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ”ovat kirjastotieteen ja informatiikan tärkeitä tavoitteita kuvailla, selittää ja kehittää (suunnitella, optimoida) tiedon hankintaa toteuttavia keinoja, niiden käyttöä, merkitystä ja vaikutuksia sekä keinoja käyttäville yksilöille että niitä ylläpitäville yhteisöille. Tästä näkökulmasta kirjastotiede ja informatiikka sisältää sekä deskriptiivistä että suunnittelutieteellistä tutkimusta.” Tiedonhankinnan näkökulman avulla voidaan jäsentää keskeinen osa kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksesta: tiedon tallennuksen ja haun tutkimus, dokumenttien ja ”sanomien tuotannon tutkimus” sekä tiedon tarpeiden tutkimus. ”Kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen tehtävänä on siis tutkia tiedon tuotannon ja välityksen olemusta, kehittämistä, teoreettisia perusteita, toiminnan edellytyksiä ja toimintaympäristöä tiedon hankinnan näkökulmasta.” (Järvelin ja Vakkari 1988a.) Järvelin jatkoi kuumen raudan takomista esitellen 1989 Dervinin ja Nilanin kansainvälisesti käännteentekevää artikkelia (1986), jonka lähtökohdissa oli paljon samaa kuin suomalaiskaksikon jo vuosia aiemmin esittämässä ajatuksissa. Tässä yhteydessä hän jo saattoi puhua paradigmanmuutoksesta. (Järvelin 1989.)

Kotimainen kirjastotieteen ja informatiikan olemuksesta käyty keskustelu antoi Järvelinille ja Vakkarille aiheen tutkia informaatiotutkimuksen historiallisia juuria ja tieteenalan julkaisu- ja toiminnan jakaantumista eri tutkimussuuntausten kesken. Vakkari aloitti tämän juonteen kirjoittamalla suomalaisen kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen historian (Vakkari 1985 ja Vakkari 1986b). Tämän jälkeen he jatkoivat tekemällä yhdessä alustavan analyysin tutkimuksen jakautumisesta kirjastotieteen ja informatiikan kansainvälisissä aikakauslehdissä (Järvelin ja Vakkari 1988b) ja kotimaisissa tutkimusjulkaisuissa (Järvelin ja Vakkari 1989). Julkaisu-

toiminnan rakenteen tutkimisesta, jonka menetelmällisen puolen he kehittivät, tuli heidän ensimmäinen ”formaattinsa” eli innovaatio, jota he itse ja muut saattoivat soveltaa eri ympäristöissä (esim. Aarek et al. 1991).

Järvelinin ja Vakkarin tiedekonseptio on omaksuttu laajasti Suomessa ja ulkomail-lakin, mutta on sille vastaanvittäjänsäkin. Sitkein opposentti on Oulun yliopistossa toimiva Vesa Suominen, joka puolustaa kirjastopainotteista lähestymistapaa. Hänen lähtökohdiansa on dokumentin ja sisällön käsitteissä, joita hän tarkastelee hermeneuttisesta ja semioottisesta näkökulmasta. Ajatustensa melkoisesta kompleksisuudesta (esim. Suominen 1997) huolimatta Suominen kykenee käyttämään teoreettisia argumenttejaan ajankohtaisessa alan keskustelussa. Vuonna 2004 Kirjastolehden verkkopalstalla käydyssä kovanaisessa keskustelussa, jonka aiheena oli informaatiotutkimuksen väitetty vieraantuminen (erityisesti yleisten) kirjastojen maailmasta ja konkreettisista ongelmista, Suominen kirjoitti, että ”tiedonhankinnan tiede’ on ollut suurin suomalaista kirjasto-opetusta kohdannut onnettomuus” (Suominen 2004). Hän myös vastustaa Järvelinin, Vakkarin ja monien muiden painotusta käyttäjän näkökulmaan kutsuen sitä ”userimiksi”, joka on vahingollinen kirjastojen kehittämislle. (Suominen 2002, ks myös Suominen 1986.) Vaikka Suominen on julkaissut säästeliäästi muilla kielillä kuin suomeksi, hänen ”userismin” kritiikkinsä on huomioitu ulkomaillakin (esim. Hjørland 2002, Noruzi 2004).

Järvelinin ja Vakkarin edustama kirjastotieteen ja informatiikan konseptio sai kruunauksensa, kun Tampereen yliopiston Kirjastotieteen ja informatiikan laitos ja oppiaine saivat 1994 uudet nimet, Informaatiotutkimuksen laitos ja informaatiotutkimus (englanninkieliset nimet oli vaihdettu jo 1991, koska se voitiin tehdä ilman yliopistohallinnon siunausta). Muutos tapahtui luonnollisesti laitoksen piirissä käydyssä keskustelun jälkeen. Muut alan laitokset seurasivat pian esimerkkiä (Oulussa oppiaineen nimeksi tuli informaatiotutkimus, Åbo Akademiassa informationsförvaltning). Toinen symbolinen askel oli Tampereen laitoksen siirtäminen Yhteiskuntatieteiden tiedekunnasta uuteen Informaatiotieteiden tiedekuntaan, joskaan tässä tapauksessa aloite ei tullut heiltä.

Suomalaisen informaatiotutkimuksen kansainvälistyminen

Osanotto kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun julkaisemalla artikkeleita arvostetuissa kansainvälisissä aikakauslehdissä ja osallistumalla tieteellisiin konferensseihin on kuulunut suomalaisen informaatiotutkimukseen 1980-luvun alusta alkaen, mutta valmius tällaiseen toimintaan saattaa juontua jo aikaisemmilta vuosikymmeniltä.

Suomalaisen informaatiotutkimuksen kansainvälistymisellä on ainakin kaksi juurta. Ensimmäistä edustavat ne henkilöt, jotka saivat kirjastoalan ja informaatiopalvelun (dokumentaation) koulutuksensa USA:ssa 1940- ja 1950-luvuilla, toista taas se tietoinen pyrkimys päästä mukaan kansainväliseen julkaisutoimintaan akateemisten meriittien saamiseksi, joka elähdytti nuoremman polven tutkijoita 1980-luvun alkupuolella.

Toisen maailmansodan jälkeen joukko henkilöitä, jotka aikaa myöten sijoittuivat keskeisiin asemiin Suomen kirjasto- ja informaatioalalla, sai ainakin osan koulutuksestaan Yhdysvalloissa alan oppilaitoksissa. Heihin kuului myös Marjatta Okko. Monet saivat rahoitusta ASLA-Fulbright -järjestelmän kautta (järjestelmästä kirjastojen kannalta ks. Mäkinen 2001). Osa tästä kauko-opiskelusta liittyy dokumentaation eli informaatiopalvelun uusien menetelmien omaksumisvaiheeseen (Mäkinen 2004). Amerikassa opiskelleet pitivät yllä opintojen ja työuran aikana syntyneitä kontakteja kansainvälisiin dokumentaation ja teknillisen kirjastoalan yhteisöihin, kuten FID:iin (kansainvälinen dokumentaatioalan järjestö) ja IATUL:iin (teknillisen alan kirjastojen järjestö). Ensimmäinen suomalainen, joka teki modernia tiedon hankinnan tutkimusta, Elin Törnudd, oli yksi heistä. Hän osallistui 1950-luvulla pariin merkittävään kansainväliseen konferenssiin (Törnudd 1955) ja hänen tutkimuksensa skandinaavisten tutkijoiden ja insinöörien tiedonhankinnasta julkaistiin Washingtonissa 1958 pidetyn Scientific Information -konferenssin julkaisussa (Törnudd 1959). Hän ei kuitenkaan voinut jatkaa tutkijanuraansa jouduttuaan kirjastoalalla johtotehtäviin (lopulta Teknillisen Korkeakoulun kirjaston johtajaksi). Hän vaikutti kuitenkin monin tavoin alan kehitykseen mm. osallistumalla informaattikkojen koulutuksen kehittelyyn sekä kirjasto- ja informaatioalan komiteoiden työhön.

Törnuddin uralla on monia samankaltaisuuksia muiden alan vaikuttajien vaiheiden kanssa. Kehittyvä kirjasto- ja informaatioala imi tutkijalahjakkuudet, samalla kun maasta puuttui omasta takaa alan korkeinta opetusta. Alan henkilöstö suuntasi kunnianhimosna mm. kansainvälisessä vertailussa varhaiseen online-tiedonhakujärjestelmien käyttöönottoon.

Eräät virkaatekevät professorit, jotka hoitivat Tampereen kirjastotieteen ja informatiikan professuuria sen pitkän täyttöprosessin aikana, olivat saaneet (tai saivat) osan koulutuksestaan Yhdysvalloissa. Tällaisia olivat Sinikka Koskiala (vt. prof. 1972-73), joka suoritti tohtorintutkinnon Marylandin yliopistossa 1980. Ritva Sievänen-Allen (vt. prof. 1973-77) oli suorittanut kirjastotieteen ja informatiikan M.A.-tutkinnon Kalifornian yliopistossa 1962. Kuten edellä on mainittu, laitoksen alkuvuodet olivat liian kaotitiset valtavine opiskelijamäärineen ja vähäisine opettajavoimineen, jotta tutkimus olisi voinut kehittyä tehokkaasti. Informaatiotutkimuksen kannalta tärkein näistä Amerikan-kävijöistä ja ASLA-Fulbright-veteraaneista oli kuitenkin Marjatta Okko, professuurin ensimmäinen vakinainen haltija. Hän arvosti kansainvälisten kontaktien ylläpitämistä sekä antavana että saavana osapuolena, ja kannusti nuorempia tutkijoita julkaisemaan kansainvälisillä foorumeilla (mm. Okko 1982, Okko 1983). Hän itse osallistui IFLA:n kirjastoteorian ja tutkimuksen sektorin toimintaan, kuten hänen seuraajansa Pertti Vakkariin. Vakkari esitti yhden ensimmäisistä kansainvälisistä tutkimusjulkaisuistaan sektorin järjestämässä lukemistutkimusseminaarissa Moskovassa 1984 (Vakkari 1987a).

Tieteellistä yhteistyötä Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden kanssa kannustettiin virallisesti ja sitä rahoitettiin suhteellisen hyvin, mutta silti siitä ei koskaan tullut yhtä mutkatonta ja laajaa kuin länsimaiden kanssa. Jotkut kirjastotieteen ja informatiikan tutkijat osallistuivat suomalaisten ja sosialististen maiden tieteellisten elinten järjestämiin seminaareihin ja projekteihin, esim. Tuula Laaksovirta (1984) osallistui suomalais-neuvostoliittolaisten joukkotiedotuksen tutkijoiden seminaariin. Samoin Pertti Vakkari oli mukana suomalais-unkarilaisessa lukemistutkimusprojektissa. Kummankaan tutkimukset eivät olleet marxilaisia.

Tamperelaisten nuorten tutkijoiden joukossa Kalervo Järvelin sai jonkin verran kokemusta kansainvälisestä julkaisutoiminnasta opiskel-

lessaan tietojenkäsittelyoppia (mm. Kangassalo et al. 1982, Järvelin 1982), mutta hänen ensimmäinen julkaisunsa, joka voidaan luokitella kansainvälisellä areenalla julkaistuksi, oli kuitenkin selvästi kirjastotieteen ja informatiikan alalta (Järvelin 1981). Seuraavat ja ratkaisevat kansainväliset kontribuutiot hän julkaisi Aatto J. Revon kanssa (Järvelin & Repo 1982, Järvelin & Repo 1984a, Järvelin and Repo 1984b). Aatto J. Repo on yksi informaatiotutkimuksen suomalaisista pioneereista, vaikka ei olekaan antanut sitoa itseään pysyviin virkoihin akateemisessa maailmassa, lukuun ottamatta Tampereen dosentuuria. Hän on kansainvälisesti tunnettu tiedon arvoa koskevista tutkimuksistaan. Edellä mainittujen ohella Pertti Vakkari avasi kansainvälisen julkaisu-uransa historia literaria-tutkimuksillaan (Vakkari 1986a). Julkaiseminen englanninkielisissä aikakauslehdissä ei tietenkään ole ainoa kansainvälisen julkaisemisen muoto. Pohjoismaisen informaatiotutkimuksen yhteisön tavoittaa välittömimmin ruotsin kielellä. Luonnollisinta tämä on tietenkin ruotsinkielisille tutkijoille, kuten Mariam Ginmanille, joka on julkaissut keskeisiä tutkimuksiaan lisensiaatintyöstä (1977) ja tohtorinväitöskirjasta (1983) alkaen omalla äidinkielellään sekä artikkeleita pohjoismaisilla foorumeilla, joskin myös runsaasti englanniksi.

Täytyy kuitenkin muistaa, ettei kaikkea informaatiotutkimusta tuoteta alan laitoksien seinien sisällä. Laitosten ulkopuolella on toiminut useita tutkijoita, joilla ei ole minkäänlaista suhdetta ainakaan kotimaisiin informaatiotutkimuksen laitoksiin. Tässä joukossa on mm. ensimmäinen suomalainen tiedonhaun tutkija, joka on julkaissut *Information Processing & Management*-lehdessä, Pirkko Pietiläinen (Pietiläinen 1982, Pietiläinen 1983), sekä Helsingin yliopiston kirjaston (nykyisen Kansalliskirjaston) entinen ylikirjastonhoitaja, professori Esko Häkli, kansainvälisesti tunnettu kirja- ja kirjastohistorian tutkija (esim. Häkli 1983). Jotkut suomalaiset tutkijat ovat tehneet uransa kokonaan ulkomailla, kuten Leena Siitonen (esim. Siitonen 1984).

Suomalaiset eivät luonnollisesti ole olleet ainoita eivätkä ensimmäisiä edes Pohjoismaissa, jotka ovat julkaisseet kansainvälisillä foorumeilla. Esim. tanskalaisella informaatiotutkimuksen yhteisöllä on aina ollut aktiivit kansainväliset kontaktit. Mutta edes tanskalaiset (lukuun ottamatta Peter Ingwerseniä ja Irene Wormellia) eivät olleet 1980- ja 1990-luvuilla niin näkyviä nopeimmin

kehittyvillä informaatiotutkimuksen aloilla, kuten tiedonhaun ja tiedon hankinnan tutkimuksessa, joilla suomalaiset hankkivat kannuksensa.

Kansainvälistymisstrategian tärkeä muoto oli ulkomaisten arvostettujen tutkijoiden kutsuminen Suomeen. Heidän tietämystään siirrettiin suomalaisille tutkijoille ja jatko-opiskelijoille kesäkouluissa ja jatkokoulutus-seminaareissa. Sangen laaja joukko maailman parhaita informaatiotutkimuksen edustajia on vierailut eripituisia aikoja Suomessa Marcia Batesista ja Nicholas Belkinistä Brenda Dervinin ja Caroline Kuhlthaua kautta Paul Solomoniin, Dianne Sonnenwaldiin ja Tom Wilsoniin, vain muutamia mainitakseni. Osa vierailuista on rahoitettu Fulbright-apurahoista ja osa Suomen Akatemian myöntämistä varoista.

Painopistealueiden valinta

Suomen pienessä informaatiotutkimuksen yhteisössä tehtiin 1970-luvulla yrityksiä suunnata tutkimusta järkiperaisesti. Tampereen laitoksella hyväksyttiin kaksikin tutkimusohjelmaa 1973 ja 1976. Valitettavasti ne olivat Vakkarin (1985, 18) mukaan liian laajoja ja fokuosoimattomia auttaakseen tutkimuksen ohjaamisessa, mutta erityisesti vuoden 1976 ohjelma oli hyödyllinen oppiaineen itseanalyysissä (Vakkari 1986b, 103-104). Parantuvat tutkimusresurssit (virat ja muu rahoitus) alkoivat joka tapauksessa tuottaa tulosta opinnäytteinä ja julkaisuina, mutta tunnettiin tarvetta tehdä päätöksiä tutkimusponnistusten fokusoimiseksi.

Askelia tähän suuntaan otettiin 1989 eikä liene yllätys, että suunta oli Järvelinin ja Vakkarin muovaileman informaatiotutkimuksen konseptin mukainen, varsinkin kun Vakkarista tuli professori Marjatta Okon siirryttyä eläkkeelle. Laitoksen tutkimus- ja opetustoiminnalle valittiin rajattu määrä painopistealueita. Luonnollisesti päätökset tehtiin laitoksen sisäisen keskustelun jälkeen. Tuohon aikaan laitoksella aiemmin raivonneet sisäiset ristiriidat tiedekäsityksestä alkoivat laantua. Eri mieltä olevat lähtivät muihin töihin tai lähentyivät valtavirraksi muuttuvaa käsitystä. Jotkin tutkimuslinjat hiipuivat, kun niiden edustajat eivät saaneet pysyvää virkaa laitoksella. Esimerkkejä tästä ovat tieteellisen tiedon leviämisen tutkimus, jonka Tuula H. Laaksovirta oli aloittanut (Laaksovirta 1986), ja bibliografian tutkimus (Wiman 1982).

1990-luvun alusta lähtien painopistealueiden lukumäärä on ollut kolme, joista kaksi, tiedonhaun tutkimus ja tiedon hankinnan tutkimus, ovat olleet enemmän tai vähemmän vakaita, vaikka niidenkin välinen suhde on määritelty jonkin verran vaihdellen vuosien kuluessa. Kolmas alue on ollut epävakampi. Alunperin sitä kutsuttiin tietohallinnoksi, mutta muutamaksi vuodeksi se nimettiin tietotyöksi, kunnes taas palattiin tietohallintoon, johon nykyään vahvana alueena kuuluu arkisto- ja asiakirjahallinto.

Tietohallinto on vuosien mittaan ollut ongelmallisin painopistealueista. Sitä ei ole kaitseut kukaan vakituisen professorinviran haltijoista eikä mikään ala voi kehittyä ilman siitä kiinnostunutta vetäjää. Maija-Leena Huotari, joka väiteltään 1995 Sheffieldissä pitkän aikaa vastasi tietohallinnosta Tampereen laitoksella, on nyt professorina Oulussa. Nykyään voimakkaimmin kehittyviä informaatiotutkimuksen aloja Tampereella on arkisto- ja asiakirjahallinto, jonka ensimmäinen väitöskirja hyväksyttiin 2005 (Valtonen 2005).

Painopistealueiden puitteissa tutkimus ja tutkijakoulutus on 1990-luvun alusta lähtien organisoitu tutkimusryhmiin, mikä myös oli uutuus luonnontieteiden ulkopuolella. Tuotteliaimpia tutkimusryhmiä tähän saakka ovat olleet FIRE (Finnish Information Retrieval Expert Group) ja REGIS (Research Group on Information Seeking). FIREn menestyksekkäimpiä innovaatioita on ollut tiedonhaun tutkimuslaboratorion perustaminen 1990-luvun puolivälissä.

Painopistealueiden valitseminen antoi Tampereen laitoksen opetukselle ja tutkimukselle strategista etua suhteessa muiden maiden informaatiotutkimuksen laitoksiin ja muiden tieteenalojen laitoksiin omassa maassa. Painopistealueet ja tutkimusryhmät eivät kuitenkaan ole monoliittinen rakenne, joka tuottaa tuloksia automaattisesti. Tutkimusta tekevät yksilöt silloinkin, kun he työskentelevät ryhmissä. Painopistealueet ja tutkimusryhmät elävät, jos on ihmisiä, sekä johtavia persoonallisuksia että oppilaita, jotka haluavat työskennellä niissä. Panostuksista huolimatta loppu on lähellä, jos ihmisiä puuttuu. Näin kävi mm. tietotyölle, kun sen johtava edustaja jätti laitoksen. Toisaalta myös painopistealueiden ulkopuolella on elämää, esim. kirjastohistorian ryhmä, jonka aihealueelta on tullut neljä väitöskirjaa vuodesta 1997 lähtien.

Vahvoihin alueisiin keskittymistä on tapahtunut myös Åbo Akademin laitoksella, jossa tutkimus

on painottunut tiedonhankintaan ja tietohallintoon erinomaisin tuloksin. Laitoksen nimikin, Institutionen för informationsförvaltning, heijastaa tiettyä priorisointia. Oulussa todennäköisesti on sama tie edessä nyt, kun sen professuuri on vakinaisesti täytetty.

Brändejä ja formaatteja konferensseista

On vielä yksi tekijä, joka selittää Suomen ja erityisesti Tampereen näkyvyyttä informaatiotutkimuksen kentällä, nimittäin brändeiksi ja formaateiksi muodostuneiden konferenssien innovointi. Informaatiotutkimuksen alalla on vuosittain kymmeniä konferensseja, mutta vain harvat niistä ovat saaneet instituution statuksen. Suomalainen ja kansainvälinen keskustelu kirjastotieteen ja informatiikan luonteesta antoivat virikkeen järjestää ensimmäinen CoLIS (Conceptions of Library and Information Science) konferenssi Tampereella 1991, jolloin oli sopivasti kulunut 20 vuotta Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen perustamisesta. Konferenssin saama myönteinen palaute osoitti, että on tarvetta foorumille, jossa pohdittaisiin tieteenalan historiallisia, teoreettisia ja käsitteellisiä peruskysymyksiä. Viides samanniminen konferenssi pidettiin Glasgow'ssa 2005, kuudes on tulossa 2007 Boråsissa.

1990-luvun alussa, kun tiedonhankinnan tutkimus valittiin yhdeksi Tampereen laitoksen painopistealueista, ilmeni, että juuri tällä tutkimusalueella, yhdellä informaatiotutkimuksen keskeisimmistä, ei järjestetty juurikaan tieteellisiä kokouksia. Tämän vuoksi Tampereella ideoitiin ISIC (Information Seeking in Context) konferenssi, joka järjestettiin 1996, jolloin oli sopivasti kulunut 50 vuotta säännöllisen kirjastonhoitajakoulutuksen alkamisesta Suomessa (ensimmäinen kirjastokurssi Yhteiskuntatieteellisessä Korkeakoulussa järjestettiin lukuvuonna 1945-46). Kuten konferenssin esitelmät koonneen julkaisun esipuheessa sanotaan: “for many reasons it was appropriate to choose information seeking and use as the topic of the conference, not least because this emphasis is among the priority areas in the research profile of the Department of Information Studies in Tampere.” (Vakkari, Savolainen & Dervin 1997, 7-9.) Myös konferenssin teema, konteksti, valittiin, koska se oli Tampereella harjoitetussa tutkimuksessa kohonnut keskeiseksi käsitteeksi.

Konferenssi toi kansainvälisiin parrasvaloihin jälleen uusia suomalaisia tutkijoita, kuten Reijo Savolaisen, Sanna Taljan, Kimmo Tuomisen ja Katriina Byströmin. Myös ISIC sai jatkoa, kuudes samanniminen konferenssi järjestettiin Sydneyssä 2006 ja seuraava järjestetään Vilnassa 2008.

Tampereella tehtävän tiedonhaun tutkimuksen saamaa arvostusta kuvaa se, että tiedonhaun tärkein säännöllisesti toistuva tieteellinen kokous SIGIR (Special Interest Group in Information Retrieval) -konferenssi järjestettiin kaupungissa 2002.

Lopuksi

Pitkän ajan tapahtumakuluille ei ole vain yhtä ainoaa selitystä emmekä voi tietää, olisivatko toiset lähtökohdat tai valinnat tuottaneet toisenlaisen mutta ehkä yhtä menestyksellisen tuloksen. Toisaalta hyvätkin pyrkimykset voivat tuottaa katastrofaalisia tuloksia. Mitkään aiemmin hyviksi osoittautuneet menetelmät tai suositukset eivät sinänsä takaa menestystä, vaikka niitä sovellettaisiin kuinka tunnontarkasti, joskin todennäköisemmin ne auttavat menestymään paremmin kuin pelkkä hakuammunta. Mutta kaikki tämäkin huomioonottaen suomalaisen informaatiotutkimuksen tarinassa voi olla sellaisia tekijöitä, jotka aidosti selittävät sen kiistatonta menestystä.

Jos haluaa akateemista arvontaa, täytyy hyväksyä akateemisen maailman pelisäännöt. Kirjastotieteen ja informatiikan professuurin varhainen perustaminen Tampereen yliopistoon loji sinällään mahdollisuuden liittää suomalainen informaatiotutkimuksen tiedeyhteisö laajempaan akateemiseen yhteisöön. Sama prosessi on ollut paljon hankalampi muissa Pohjoismaissa, missä organisatoriset rakenteet pitkän aikaa olivat jälkijättöisiä. Tosin Suomessa ei ole mitään syytä omahyväisyyteen, koska muut Pohjoismaat, joissa perinteisesti kirjasto- ja informaatioalan koulutukselle on annettu Suomea runsaammat voimavarat, edistyvät nykyään voimakkaasti kaikilla informaatiotutkimuksen aloilla. Mutta vaikka akateeminen yhteisö hyväksyisi uuden tulokkaan, se ei riitä, jos kehittyvä tutkimusala ei kykene rakentamaan omaa teoreettista ja temaattista perustaa. Aluksi suomalainen informaatiotutkimuksen yhteisö oli liian riippuvainen naapuritieteiden metodologioista, teoriarakennelmista ja tutkimustematiikasta. Kirjastotieteestä ja informatiikasta uhkasi tulla

sosiologian ja tiedotusopin alusmaa, ainaisesti vastaanottavaksi osapuoleksi tuomittu aputiede, jolla ei ollut muuta omaa kuin se instituutio, kirjasto, jota se tutki ja palveli.

Tutkimusalan uusi konseptio, joka kehittyi Tampereella 1980-luvun alussa, vapautti kirjastotieteen ja informatiikan alistetusta asemastaan ja toi tuoretta teoreettista ajattelua alalle. Johdonmukainen askel oli sen jälkeen pyrkiä ottamaan osaa kansainväliseen tieteelliseen keskusteluun kaikilla avainfoorummeille, siis arvostetuissa aikakauslehdissä, keskeisissä konferensseissa ja kansainvälisissä tieteellisissä seuroissa. Tämä merkitsi englannin kielen käyttämistä kielellisenä välineenä, akateemisen kirjoittamisen perusteiden opettelemista ja vertaisarvioinnin hyväksymistä omien tuotoksien tieteellisen tason mittarina. Tällaiseen ryhtyäkseen tutkijalla täytyy olla henkilökohtaista kunnianhimoa, mutta toisaalta on vaikea loikata kansainväliselle areenalle ilman kotipesän tukea. Tämän takia kotimainen tieteellinen aikakauslehti ja tieteellinen seura olivat ensiarvoisen tärkeitä taustatukia. Tieteellisen terminologian kehittäminen kotimaisilla kielillä mahdollistaa asioiden todellisen ymmärtämisen.

Seuraavan askeleen ottaminen Tampereella, painopistealojen valitseminen, oli keino vahvistaa strategista visiota. Inhimillisiä resursseja täytyy käyttää järkevästi ja suunnitelmallisesti pitkällä tähtäyksellä. Tämä prosessi merkitsee välttämättä yhteisen keskustelun tuloksena tehtävää valintaa ja mahdollisesti karsintaakin eikä sitä aina ole voitu toteuttaa ilman henkilökohtaisia pettymyksiä. Mutta onnistuessaan keskittyminen ”tarkasti valittuihin markkinarakoihin” voi osoittautua menestyksekkääksi. Tutkimuksen ja tutkijakoulutuksen organisoiminen painopistealojen tutkimusryhmiin on osoittanut arvoaan, koska se on auttanut integroimaan ja sosiaalistamaan uudet tutkijasukupolvet akateemiseen maailmaan.

Kansainvälisen näkyvyyden kannalta oleellista on ollut saada Suomen informaatiotutkimuksen yhteyteen liitetyksi positiivisia arvolutauksia. Tässä suhteessa merkittävää on ollut innovatiivisuus alan tieteellisten konferenssien ideoimisessa ja järjestämisessä. CoLIS- ja ISIC-konferenssit kokosivat suuren määrän korkeatasoisia tutkijoita Tampereelle ja iskosivat maan, paikkakunnan ja laitoksen nimen, brändin, pysyvästi maailmanlaajuisen infor-

maatiotutkimuksen tiedeyhteisön mieleen. Niin kauan kuin konferenssiformaatteja toistetaan, brändi pysyy näkyvässä.

Suomalaisten tehtävänä on tietenkin pysyä maineensa veroisina. Se riippuu kunnianhimosamme, ammattitaidostamme ja tavoitteistamme. Tällä hetkellä suomalainen informaatiotutkimus elää ehkä paradigmaattista vaihetta, arkipäiväisyys uhkaa hiipiä toimintaan, pioneerisukupolvi tähyilee jo eläkevuosiin päin. Tarvittaisiin uusia visioita, laadullista ja määrällistä kasvua, huippuyksikköä, omaa tutkijakoulua, jotain joka tekee kiristyvään kilpailuun osallistumisen ponnistusten arvoiseksi.

Hyväksytty julkaistavaksi 15.5.2007.

Lähteet:

- Aarek, H. & Järvelin, K. & Kajberg, L. & Klasson, M. & Vakkari, P. (1992). Library and information science research in the Nordic countries 1965-89. Teoksessa P. Vakkari & B. Cronin (Eds.), *Conceptions of library and Information Science. Historical, empirical and theoretical perspectives. Proceedings of the International Conference held for the celebration of 20th Anniversary of the Department of Information Studies, University of Tampere, Finland, 26-28 August 1991.* London & Los Angeles: Taylor Graham, 28-49.
- Audunson, R. (2005). Library and information science education: is there a Nordic perspective. Paper at World Library and Information Congress: 71th IFLA General Conference and Council, August 14th - 18th 2005, Oslo, Norway. URL: www.ifla.org/IV/ifla71/papers/061e-Audunson.pdf (18.4.2007)
- Bulletin (2004). Research evaluation: Department of Information Studies. URL: http://www.info.uta.fi/tutkimus/evaluation2004/Research_evaluation.pdf (18.4.2007)
- Byström, K. (1999). Task complexity, information types and information sources. Examination of relationships. Tampere: University of Tampere.
- Dervin, B. and Nilan, M. (1986). Information needs and uses. *Annual Review of Information Science and Technology* 21: 3-33.
- Ginman M. (1977). *Bibliometrisk analys av alkalisk massaframställning.* Tammerfors: Tammerfors universitet (julkaisematonta lisensiaatintutkimus).
- Ginman M. (1983). En modell för journalisternas informationsanskaffning. Relationen mellan informationsflöde och -substans inom olika informationsprocesser i samhället. Tammerfors: Tammerfors universitet.
- Hjørland, B. (2002). Domain analysis in information science. Eleven approaches - traditional as well as innovative. *Journal of Documentation* 58: 422-462.
- Häkli, E. (1983). Finland. Teoksessa *Bibliotheken der nordischen Länder in Vergangenheit und Gegenwart.* Wiesbaden: Harrassowitz, 227-283.
- Iivonen, M. (1986). Kirjasto-opista kirjastotieteeksi ja informatiikaksi. *Kirjastotiede ja informatiikka* 5: 83-87.
- Järvelin, K. (1981). Report on Workshop 1: Models and Theories of Users' Needs. Teoksessa I. Friberg (Ed.), *Proceedings of the IRFIS 4 (International Research Forum in Information Science) Conference, September 14-16, 1981, Borås, Sweden* (pp. 228-232). Borås: Högskolan i Borås. *Biblioteks- och Informationsvetenskapliga Studier* 1.
- Järvelin, K. (1982). Finding Functional Dependencies for Intermediate Relations of Relational Algebra Expressions. Teoksessa H. Kangassalo (Ed.), *First Scandinavian Research Seminar on Information Modelling and Data Base Management* (pp. 407-442). Tampere: University of Tampere. *Acta Universitatis Tampereensis, Ser. B, Vol. 17.*
- Järvelin, K. (1987). Kaksi yksinkertaista jäsenystätiedon hankinnan tutkimista varten. *Kirjastotiede ja informatiikka* 6: 18-24.
- Järvelin, K. (1989). Tiedontarpeet ja hankinta tutkimuskohteena. *Kirjastotiede ja informatiikka* 8: 55-59.
- Järvelin, K. & Repo, A.J. (1982). Knowledge work augmentation and human information seeking. *Journal of Information Science* 5: 79-86.
- Järvelin, K. & Repo, A.J. (1984a). A taxonomy of knowledge work support tools. Teoksessa B. Flood, J. Witiak & T. H. Hogan (Eds.), *Challenges to an Information Society. Proc. 47th ASIS Annual Meeting, Vol. 21, Philadelphia, PA, Oct. 21-25, 1984.* White Plains, NY: Knowledge Industry Publications, 59-62.
- Järvelin, K. & Repo, A.J. (1984b). On the impacts of modern information technology on information needs and seeking: a framework. Teoksessa H. J. Dietschmann (Ed.), *Representation and Exchange of Knowledge as a Basis of Information Processes. Proc. IRFIS 5 Conference, Heidelberg, Germany, September 5-7, 1983.* Amsterdam: North-Holland, 207-230.

- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1981). Tiedontarpeiden ja kirjastonkäytön tutkimisesta. Kaksi tutkielmaa. Helsinki: Kirjastopalvelu.
- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1982). Kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuskohteesta: alustava näkökulma. *Kirjastotiede ja informatiikka* 1: 67-72.
- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1988a). Kirjastotiede ja informatiikka — tiedon hankinnan tiede - Kirjastotiede ja Informatiikka 7: 18-32.
- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1988b). Kirjastotieteen ja informatiikan tutkimusartikkelien sisällönanalyysi. *Kirjastotiede ja Informatiikka* 7, 112-132.
- Järvelin, K. & Vakkari, P. (1989). Suomalaisen kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuksen 1970-1988 sisällönanalyysi. Teoksessa M. Viljakainen-Tiittanen (toim.), *Kirjastotiedettä ja informatiikkaa tekemässä*. Vammala: Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistys, 83-124.
- Kangassalo, H., Jaakkola, H., Järvelin, K., Lehtonen, T & Niemi, T. (1982). System D - An integrated tool for systems design, implementation and data base management. Teoksessa H.J. Schneider, Wassermann, A.I. (Eds.), *Automated tools for information systems Design* (pp. 67-83). Amsterdam: North-Holland.
- Kokkonen, O. (1988). Muistelmia kirjastotieteen ja informatiikan syntyvaiheista. *Kirjastotiede ja informatiikka* 7(3): 84-87.
- Laaksovirta, T. (1984). The popularization of scientific knowledge. Teoksessa J. Jyrkiäinen (Ed.), *City - Way of life - Mass communication*. Report of the 3rd Soviet-Finnish seminar (pp. 219-234). Tampere: University of Tampere. Department of Journalism and Mass Communication. Publications. Series B 13.
- Laaksovirta, T. H. (1986). Tieteellisen tiedon välittyminen yhteiskuntaan. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lehvo, Annamajja & Nuutinen, Anu (2006). *Finnish Science in International Comparison: A Bibliometric Analysis*. Helsinki: 2006. Publications of the Academy of Finland 15/06. [Ladattavissa linkistä Julkaisut www-osoitteessa <http://www.aka.fi/>] (18.4.2007)
- McKechnie, E.F., Goodall, G. R., Lajoie-Paquette, D. and Julien, H. (2005). How human information behaviour researchers use each other's work: a basic citation analysis study. *Information Research*, 10 (2) paper 220. URL: <http://InformationR.net/ir/10-2/paper220.html> (18.4.2007)
- Mäkinen, Ilkka (2001). Finland pays its debts—and gets books in return: ASLA Grants to the Finnish research libraries 1950-1967. *Libraries & Culture* 36(1): 211-232.
- Mäkinen, I. (2002). Radikalismien vuosikymmenet (1960-1980-luvut) Suomen kirjastomaailmassa. *Informaatiotutkimus* 21(1): 10-23, 2002.
- Mäkinen, I. (2004). Finnish information services for technology during the first half of the twentieth century. Teoksessa E. B. Rayward & M. E. Bowden (Eds.), *The History and Heritage of Scientific and Technological Information Systems*. Proceedings of the 2002 Conference. Medford, New Jersey: Information Today, Inc., 300-309.
- Mäkinen, I. (2007). From marginal to excellence: the development of the research in Information Studies in Finland. *Advances in Library Administration and Organization*. Vol. 25. Ed. by E. D. Garten, D. E. Williams, J. M. Nyce & S. Talja. Amsterdam [etc.]: Elsevier JAI Press, 155-174.
- Noruzi, A. (2004). Application of Ranganathan's Laws to the Web. *Webology* 1. URL: <http://www.webology.ir/2004/v1n2/a8.html> (18.4.2007)
- Okko, Marjatta (1982). Provinsiaalisuus kirjastotutkimuksessa. *Kirjastotiede ja informatiikka* 1: 81.
- Okko, M. (1983). Suuntana kansainväliset tutkijain kontaktit. *Kirjastotiede ja informatiikka* 2: 93.
- Okko, M. (1986). Dokumentaation näkökulma kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutusmurroksessa 1960- ja 1970-lukujen vaihteen Suomessa. *Kirjastotiede ja informatiikka* 5: 88-95.
- Okko, M. (1989). Kirjastotieteen ja informatiikan opetuksen ja tutkimuksen kehityslinjoja Tampereen yliopistossa. Jäähyväisluento 21.2.1989. *Kirjastotiede ja informatiikka* 8: 21-25.
- Pietiläinen, P. (1982). Relation on resemblance in information retrieval. *Information Processing & Management* 18, 55-59.
- Pietiläinen, P. (1983). Local feedback and intelligent automatic query expansion. *Information Processing & Management* 19, 51-58.
- Siitonen, L. (1984). Online searching: relationships between online endusers search behavior, their research results and their satisfaction with research results. Unpublished doctoral dissertation. University of Pittsburgh.
- Suominen, V. (1986). Kirjastonhoitajakoulutus ja kirjastoteoreettinen oppiaine ja tutkimusala. *Kirjastotiede ja informatiikka* 5: 120-125.
- Suominen, V. (1997). Filling empty space. A treatise on semiotic structures in information retrieval, in

- documentation, and in related research. Oulu: Oulun yliopisto.
- Suominen, V. (2002). User interests as the rationale of library operations: a critique. *Scandinavian Public Library Quarterly* 35: 17-19.
- Suominen, V. (2004). Vielä informaatiotutkimuksen ”refleksiivisyydestä” ja muutenkin koulutuskeskustelusta.
URL: <http://www.kaapeli.fi/~fla/kirjastolehti/keskustelu/refleksi2.html> (18.4.2007)
- Tammekann, E.-M. (1987). Kirjastotieteen ja informatiikan professuurin ensimmäinen lukuvuosi 1971-72. *Kirjastotiede ja informatiikka* 6: 37-44.
- Tieteellinen ja teknillinen informaatio (1968). I Kirjallisuuspalvelun kurssin luentojen pohjalta koottu väliaikainen oppikirja. Toim. Marjatta Okko. [Hki]: Suomen kirjallisuuspalvelun seura. [Moniste]
- Tiihonen, Pertti (1969). Television vaikutus kirjastojen käyttöön. Teoksessa K. Nordenstreng (toim.): *Joukkotiedotus ja yleisö*. Tapiola.
- Tiihonen, Pertti (1972). Yhteisöjen ominaisuudet ja yleiset kirjastot. Väitöskirja. Tampereen yliopiston tutkimuslaitos. A. Tutkimuksia n:o 42/1972.
- Tiihonen, Pertti (1974). Kirjasto ja tiedonvälitys. Tutkimus tarjonnan vaikutuksesta tiedon vastaanottamiseen sekä tiedon leviämisestä ja perillemenosta kuntayhteisössä. TaY Tiedotustutkimuksen laitos. Monistesarja 20/1974.
- Tiihonen, Pertti (1976). Yleisten kirjastojen kirjanvalinnasta. TaY Tiedotusopin laitos. Julkaisuja 30/1976.
- Tiihonen, Pertti (1972). Yhteisöjen ominaisuudet ja yleiset kirjastot. Tutkimus ympäristön vaikutuksesta kirjastojen käyttöön ja funktioihin. Väitöskirja. Tampere (Tampereen yliopiston tutkimuslaitos . A . Tutkimuksia 42)
- Törnudd, E. (1955) Library and technical information services. [Paper presented at] International Congress on Documentation of Applied Chemistry, London 22-25 Nov., 1955. [Moniste]
- Törnudd, E. (1959). Study on the use of scientific literature and reference services by Scandinavian scientists and engineers engaged in research and development. Teoksessa *Proceedings of the International Conference on Scientific Information* (pp. 19-76). Washington, D.C.: National Academy of Sciences - National Research Council. URL: <http://www.nap.edu/books/N1000518/html/19.html> (18.4.2007)
- Vakkari, Pertti (1983). Kirjojen lukeminen ja yleiset kirjastot. Tutkimus yleisten kirjastojen käytöstä kirjakanavana. Väitöskirja. Hki: Kirjastopalvelu.
- Vakkari, P. (1985). Historia literariasta kirjastotieteeksi ja informatiikaksi. Kirjasto- ja informaatiopalvelualan tutkimustoiminnan kehityslinjoja Suomessa. *Kirjastotiede ja informatiikka* 4: 3-23.
- Vakkari, P. (1986a). Roots of library science in *Historia Literaria*. *Wolfenbütteler Notizen zur Buchgeschichte* 11, 72-41.
- Vakkari, P. (1986b). Tutkinnonuudistuksesta tutkinnonuudistukseen. Tutkimuksen asema kirjastokoulutuksen murroksessa. *Kirjastotiede ja informatiikka* 5: 96-104.
- Vakkari, P. (1987a). Social structure, book reading and the functions of public libraries. Paper for the international seminar “Role of Books and Reading in the Cultural Development”, Moscow, May 22-24, 1984. Teoksessa N. S. Kartashov (Ed.), *Role of books and reading in cultural development. Rol’ knigi i chteniia v kul’turnom razvitii. Materialy mezhdunarodnogo seminarara IFLA, Moskva, 22-24 maia 1984 g. Moskva: Gos. biblioteka SSSR im. V.I. Lenina*.
- Vakkari, P. (1987b). Kirjasto- ja informaatiopalvelutoiminnan ominaispiirteistä. *Kirjastotiede ja informatiikka* 6: 101-104.
- Vakkari, P. & Cronin, B. (Eds.) (1992). *Conceptions of Library and Information Science. Historical, empirical and theoretical perspectives. Proceedings of the International Conference held for the celebration of 20th Anniversary of the Department of Information Studies, University of Tampere, Finland, 26-28 August 1991. London & Los Angeles: Taylor Graham.*
- Vakkari, P., R. Savolainen & B. Dervin (Eds.) (1997). *Information seeking in context. Proceedings of an international conference on research in information needs, seeking and use in different contexts 14-16 August, 1996, Tampere, Finland. London & Los Angeles: Taylor Graham.*
- Valtonen, M. R. (2005). *Tapaustutkimus poliisin esitutkinnan dokumentoinnista: asiakirjahallinnan näkökulma*. Helsinki: Arkistoyhdistys.
- Wiman, M. (1982). *Bibliografiasta informaatiojärjestelmäksi: yhteiskuntatieteiden bibliografiatoiminta Venäjällä ja Neuvostoliitossa*. Tampere (julkaisematon lisensiaatintutkimus).